

LA CONSCIÈNCIA NACIONAL I LA DEFORMACIÓ LOCALISTA.

Antoni Serra i Bauçà

El tema del localisme, és a dir, del conjunt d'actituds reduccionistes i parroquials, ens interessa de bell nou a Mallorca, i és de suposar que a les altres illes, perquè des de fa alguns anys -d'ençà del "gonellisme" a les acaballes del franquisme- s'ha convertit en objecte de polèmica constant fins a l'avorriment en els mitjans de comunicació social principalment. És clar que no es tracta de cap fenomen nou, propi d'una societat que, després de patir un llarg període de règim autàrquic i centralista, que s'ha caracteritzat per mètodes de comportament polític típicament feixistes, entreveu, a la fi, una possibilitat de futur lliure i democràtic. És a dir, que en la meua opinió no es tracta d'una reacció contra els abusos del centralisme històric -no és, doncs, un moviment pendular-, sinó que la qüestió de fons de tot el muntatge polèmic té com a finalitat immediata, però també amb interessos a més llarg termini, de dividir els sectors socials illencs i, amb l'enfrontament, aconseguir que l'ordre de valors socials, polítics, econòmics i culturals no sigui trastocat ni qüestionat. Així és que els nostres reduccionistes locals polemitzen a l'entorn del fet lingüístic (quin és l'origen de la nostra llengua? És correcte parlar de llengua catalana? És o no és una variant de la llengua catalana? Fins a quin extrem?, etc.), però, en realitat, intenten d'amagar-hi una maniobra que no els sol sortir gaire bé -unes altres intencions polítiques ben diferents. Per això el procés que avui ha tornat a cobrar

força a la premsa (cartes al director, articles, entrevistes, notes, comunicats, etc.) recull amb fidelitat suspecta antics intents de divisió social.

Ara bé, i permeteu que ho expressi així, pens que si en aquests moments surten altre pic aquestes tensions, emparant-se en la qüestió de la llengua i fins a assolir nivells de violència i d'amenaça, és perquè, evidentment, hi ha hagut unes actituds històriques de precisió i d'aclariment del tema poc correctes o, si més no, tan matisades que per força havien de resultar confuses. Jo diria, assumint tots els riscos que això pot comportar, que els nacionalistes illencs es decidiren fins no fa gaire per un terme mitjà d'ambigüitat que consideraren convenient per moltes i diverses circumstàncies: no es tractava de regirar els clients, el poble, sinó de fer-lo avançar lentament (això comportava no aclarir definitivament els dubtes, sinó just insinuar pistes de possible orientació. Per exemple: "ens referirem al mallorquí i, més envant, el ciutadà ja descobrirà que la llengua que parla és la llengua catalana", etc., la qual cosa hauria estat possiblement correcta, si s'hagués comptat amb els mitjans d'ensenyament adequats a la realitat social de les Illes); es tractava d'aprofitar aquelles estructures legals, sens dubte adverses, però contra les quals no hi havia una voluntat d'oposició oberta o de substitució per altres d'autòctones (malgrat que haguessin hagut de viure en la clandestinitat). No podem deixar de valorar tampoc,

a l'hora de l'anàlisi, l'organització cultural de les Illes i l'estament social que la controlava, així com els interessos ideològics que hi havia en joc. Pensar que la cultura popular -almenys allò que aquí entenem per cultura popular- era el fruit i l'expressió directa, en el moment que assolía una expressió científica, de les classes populars em sembla inexacte i deformador. Els dos documents més importants de la nostra cultura popular, les *Rondalles* i el *Cançoner*, foren manipulats i instrumentalitzats pel clericalisme de l'època, que es curava en salut afirmant que la manipulació obeeïa a raons de bon gust o morals. Recordem unes paraules de Jordi d'es Racó (mossèn Alcover) en el pròleg del primer volum de *l'Aplec de Rondalles Mallorquines*: "Com jo he fet aquest aplec, no comissionat de negú, sinó perquè me passà per l'escudeller de fer-ho, l'he fet així com he volgut: he posades les que m'han agradat; i les que no m'han agradat, no les he posades". Crec que aquest paràgraf és sucós i ben significatiu, sobretot si l'acompanyam d'unes paraules il·luminadores de Francesc de B. Moll, biògraf de mossèn Alcover sobre el particular: diu que mossèn "era inflexible en matèria de castedat, i vetava sense contemplacions tot allò que pogués despertar pensaments d'orde sexual" ("*Un home de combat*"). I en nom de la moral, de la castedat, dels bons costums o de qualsevol altre substitutiu hem encobert un procés polític de submissió que ve de molt enrera.

Als moments polítics que comportaren des de finals del segle XIX, amb la I República i els republicans federals, i els començaments del XX, un desvetllament del nacionalisme i un redreçament de la cultura catalana, l'ambigüitat i la indecisió d'una figura com la de mossèn Antoni Maria Alcover, per exemple, -a la qual no negarem carisma popular, ans el contrari, dins una societat d'estructures agràries i conservadores com la mallorquina- resultaren d'una transcendència indubtable per al nostre futur nacionalista. Ell tengué la possibilitat d'arraconar per sempre, tal vegada, les antigues confusions històriques respecte de la llengua, de la cultura, és a dir, els trets d'identificació nacional més importants o més bons de percebre. Josep Mas-

sot i Muntaner a l'article *La clerecia mallorquina i la "Renaixença"* (1975) escriví, referint-se a mossèn Alcover, que "les seves contradiccions resultaren fatals per a un desplegament coherent del catalanisme a Mallorca". Però segurament és que no podia ser d'altra manera. I no perquè mossèn Alcover obeís a uns estímuls personals, deguts a unes frustracions o al seu caràcter especial, sinó perquè sociològicament estava immers dins una forma de pensar, d'interpretar el món i, en conseqüència, d'analitzar i d'interpretar la seva realitat més immediata, les Illes i, per extensió, el Principat i el País Valencià, identificada amb les classes socials en el poder. Antoni Maria Alcover no era un polític militant en els termes clàssics, encara que seguir les directrius de Sardà i Salvany era una forma de militància ideològica inqüestionable, si així ho voleu, però sí que actuava políticament. Quan escrigué que "hem d'esser regionalistes, per engrandir, millorar i enaltir l'Espanya" o també que "l'amor a Espanya em fa esser regionalista y nacionalista", per afirmar, tot seguit, que "estic fonament convençut de que l'única solució salvadora, l'única salvació d'Espanya està en el regionalisme", està definint el seu concepte de nacionalisme, és a dir, des de la seva conveniència ideològica.

Vull fer constar, però, que amb el que he dit no pretenc de donar a entendre que mossèn Alcover no tenia prou aclarida la qüestió nacional, ja que sovint exposà el seu criteri sobre la unitat lingüística i cultural dels Països Catalans (per exemple, a *Parlem-ne, de nacionalisme* i a d'altres articles, dels quals recoman la lectura per no haver d'insistir sobre el tema, per exemple els de *Nacionalisme i regionalisme: La Teoria de mossèn Antoni Maria Alcover*, a partir de la pàgina 223 del primer volum d'*El mallorquinisme polític (1840-1936)* d'Anselm Lluïll), sinó que l'evolució del catalanisme polític no corresponia al marc ideològic de mossèn Alcover, que intuïa que aquella estructura social de poder on ell es trobava còmode podia trontollar (vegeu també a l'obra d'Anselm Lluïll ja esmentada, *Les contradiccions de Mossèn A.M. Alcover: Del ressentiment a la incoherència*, a partir de la pàgina 77 del segon volum).

Crec que aquelles incoherències, aquells ressentiments exaltats, són en certa mesura els antecedents del localisme d'ara, que és el succedani del nacionalisme. Vull dir, per expressar-ho d'una manera més categòrica, que els qui en l'actualitat, quan l'estructura política de l'Estat permet unes retxilleres de futur lliure i autonòmic (almenys, en aparença, és clar) fan del nacionalisme un discurs localista, només es limiten a recollir, trivialitzant-lo encara, un sentiment històric immobilitista. Els basta la superficialitat del fet, i no tenen en compte les causes que el determinen. Per això han d'aïllar el fenomen i l'han de valorar superficialment com a determinant de la totalitat i, alhora, han de marginar fins a silenciar-la totalment, aquella altra realitat envoltant que el fa comprensible i li comunica racionalitat. Perquè és significatiu d'aquesta manera de pensar que exclogui sistemàticament altres posicions ideològiques i polítiques que complementen la totalitat i l'amplitud d'una època. Per què no recullen, per exemple, encara que només sigui per refutar-los, els criteris d'un republicà federal com Lluís Martí?: "Tenc s'encarrec de comunicar-vos que Catalunya és germana de Mallorca" (1900); germana i, per tant, pertanyent a un mateix tronc lingüístic, cultural i històric, i en aquest sentit havia d'insistir en més d'una ocasió. També podríem esmentar Jaume Pomar, el qual a una crònica publicada a "La Il·lustració Llevantina" i en part reproduïda a "La Veu de Mallorca", afirmava que es tractava "de fer pàtria catalana" i "que Mallorca és un troç de l'antiga nació catalana" (1900). I tants d'altres, des de Miquel dels Sants Oliver, Gabriel Alomar fins a Guillem Forteza. Però, a causa precisament d'aconseguir finalitats polítiques, pel que es veu inconfessables, s'aconsella de mostrar el procés històric fragmentàriament.

El localisme, doncs, és una forma que permet d'ajornar "sine die" el desvetllament d'una consciència nacional latent. Els seus interessos són els mateixos que els del centralisme, encara que amb la disfressa de tòpics folklòrics i, sobretot, de xovinisme arcaïtzant. En el fons hi ha un menyspreu dels valors culturals propis, ja que és corrent en-

tre els usuaris del localisme reduir als límits casolans restringits les formes culturals que defensen a crits. Les paraules del president del Centro Cultural Mallorquí, justificant que els seus escrits fossin en castellà, en són una bona mostra: "*Si en nuestros escritos oficiales y una mayoría de cartas publicadas por la prensa nos expresamos en español, es porque sea inteligible para todos, mallorquines y peninsulares, para la gran mayoría y no sólo para una minoría de habitantes de Mallorca*". La veritat és que poc hi importa la reivindicació lingüística. Per a "escritos oficiales" -consideracions demogràfico-lingüístiques a part- la nostra llengua no serveix. Això que els localistes diuen "mallorquí" té un valor folklòric i subaltern. El seu plantejament és un plantejament polític, també subaltern, i no l'exposició científica d'una teoria lingüística, cosa, tanmateix, ben mala de fer.

A Mallorca, doncs, i pel que fa a la llarga polèmica sobre la llengua, que, com deia, no és més que un intent de desviacionisme polític, allò que està en joc per part dels sectors socials retardataris no és el món de la llengua, no és l'origen de la cultura, sinó contraposar localisme estèril, però submís, al nacionalisme creador i progressiu. No és una polèmica si mallorquí o català, no és un debat de mallorquinisme contra catalanisme -dues categories que no han estat mai antitètiques-, no és una pugna d'anticatalanistes contra autonomistes de Països Catalans. És una cosa més greu i d'un abast possiblement més alarmant: és el localisme com a sinònim d'antics privilegis caciquils, mimètics, encobridors d'expoliacions i d'opressions, que afavoriren i volen continuar afavorint antigues alienacions de tot ordre, contra el redreçament d'una consciència nacional autonomista, no negada a l'autodeterminació, oberta a la pluralitat social dels Països Catalans, sense complexos ni d'inferioritat ni de superioritat, superadora de frustracions, d'auto-odis i de mesquineses.

(Bé, tenc present que això no és més que l'esbós d'un treball que exigeix una investigació més aprofundida i més sistematitzada. La "comunicació" té els seus límits. Quedi l'enunciat com a tema de debat i de reflexió.)

